

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ І ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

В статті аналізуються головні проблеми фізичної культури і спорту в нашій країні: значущість валеологічного аспекту фізичного виховання і спорту, наукова, методична та фінансова підтримка, об'єктивні вимоги до викладачів-тренерів, які сприяють гуманізації освіти і здорового способу життя.

Ключові слова: процес гуманізації, фізичне тренування, валеологічний аспект.

Проблеми людини, гуманізму, демократизму і виховання як істинно вічні проходять через всю історію гуманітарних знань і залишаються актуальними в сучасній педагогічній науці. Бережливе ставлення до філософсько-педагогічної думки минулого має надзвичайно важливе значення для усвідомлення та розвитку гуманістичних і демократичних ідей сьогодення. Ідея гуманізації системи освіти трактується як оптимальний розвиток і поєднання психофізичних, інтелектуальних, моральних і духовних якостей особистості в просторі індивідуально орієнтованого навчально-виховного процесу.

Зазначена проблема розглядається у працях М.В. Дутчака, Т.Ю. Круцевич, Е.Г. Буліч, І.В. Муравова, В.В. Пономарьова, Т.І. Левченко, Г.В. Ложкіна, Б.М. Шияна, Ю.М.Ніколаєва. Багатоаспектність проблеми гуманізації освіти з погляду на питання фізичного виховання і спорту потребує її подальшого ґрунтовного аналізу.

Мета статі полягає в аналізі основних проблем фізичного виховання і спорту в ситуації гуманізації освітнього процесу, спрямованих на виявлення впливу гуманістичної системи педагогічного спілкування на формування особистості студента.

Важливим чинником гуманізації навчально-виховного процесу з фізичного виховання є прийняття Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту в Україні, метою якої є орієнтація українського суспільства на поетапне формування ефективної моделі розвитку фізичної культури і спорту на демократичних та гуманістичних засадах, а також формування гуманістичних цінностей та створення умова для всебічного гармонійного розвитку людини [3].

Гуманізація фізкультурної освіти, з нашого погляду, полягає в ставленні викладача до студента, перш за все, як до рівноцінної з ним людини зі своїми індивідуальними особливостями, інтересами і потребами, системою екзистенційних цінностей, серед яких цінність здорового способу життя та його потенційні наслідки займають відповідне місце.

Фізичне виховання у гуманістичному суспільстві має бути валеологічно орієнтованим, тобто дотримуватись оздоровчого принципу в організації та проведенні занять з фізичного виховання. Звичайно, основні завдання фізичного виховання у ВНЗ полягають у тому, щоб:

- сформувати навички дотримання здорового способу життя;
- ознайомити з основами організації і методиками найефективніших видів і форм раціональної рухової діяльності та сформувати вміння застосовувати їх на практиці;
- дати знання основ методики оздоровлення і фізичного вдосконалення традиційними і нетрадиційними засобами та методами фізичної культури;
- поінформувати про основи професійно-прикладної фізичної підготовки та навчити застосовувати їх на практиці;
- сформувати стійку звичку до щоденних занять фізичними вправами з використанням різних раціональних форм;
- проводити систематичне фізичне тренування з оздоровчою або спортивною спрямованістю;
- виконувати нормативи професійно-прикладної психофізичної підготовленості;
- інформувати про головні цінності фізичної культури та спорту [6].

Однак не менш важливим, а, можливо, і найголовнішим завданням процесу фізичного виховання має бути медичний принцип: "Не зашкодь!", тобто в сучасному фізичному вихованні та спорті особливо важливою є валеологічна спрямованість, врахування індивідуальних особливостей стану здоров'я студента. Лише у випадку дотримання цього можливий адекватний вплив занять фізичним вихованням і спортом на здоров'я, самопочуття, психофізичний розвиток особистості молодшої людини.

З цією метою, на нашу думку, викладач фізвиховання має дотримуватися наступних вимог: 1) перед початком занять з фізичного виховання вивчити відомості про стан здоров'я своїх студентів; 2) визначити принаймні за однією методикою (наприклад, за допомогою методики К.Купера) рівень фізичного розвитку кожного студента; 3) розробити відповідні методики проведення занять за індивідуальними завданнями для груп студентів з високим рівнем фізичного розвитку, а також для тих, у кого є проблеми зі здоров'ям (відповідно до медичного діагнозу); 4) ретельно продумувати і дозувати фізичні навантаження як протягом кожного заняття, так і залежно від пори року, рівня фізичної підготовленості групи.

Засоби фізичної культури, що правильно використовуються, сприяють нормалізації енергетики організму та його психоемоційного і фізичного стану за рахунок зміцнення м'язової системи, кістково-зв'язкового апарату та підвищення функціональних можливостей усіх систем організму. У літературі наголошується необхідність підбирати такий руховий режим і таке фізичне навантаження, щоб вони були адекватними фізіологічним і психоемоційним параметрам та рівню здоров'я кожного студента [7].

Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту мають об'єктивно-суб'єктивний характер. Їх місце в суспільстві та загальній культурі особистості залежить, по-перше, від ставлення суспільства до фізичної культури і спорту, рівня фінансового та методичного забезпечення даної галузі, що продовжує і досі залишатися недостатнім. Це, у свою чергу,

формує відповідне ставлення до фізичного виховання і спорту членів даного соціуму як віддзеркалення ставлення держави. По-друге, не менш значимим у сприйнятті фізкультури і спорту та їх оцінці є особистісний фактор. Яким би високим не був у суспільстві рівень розвитку фізкультури і спорту, матеріально і методично забезпеченим, технічно оснащеним, залишається ще індивідуальний інтерес до занять фізичною культурою і спортом та зацікавленість у досягненні певних результатів у даній галузі. Для занять власне спортом особливого значення мають спортивні здібності.

Інший бік особистісного фактора полягає у взаємовідносинах викладача фізичної культури, спортивного тренера з тими, що тренуються. У час гуманізації освіти і переходу на Болонську систему навчання, європеїзації освіти зростає роль особистості викладача в навчально-виховному процесі, що ставить об'єктивно обґрунтовані вимоги до рівня його кваліфікації і професійно значимих якостей. Пам'ятаючи про те, що викладач є член і продукт розвитку певного суспільства, то саме на соціум покладається виховання вчителя фізичної культури, гідного розвивати і виховувати підрастаюче покоління, та бути відповідальним за здоров'я, творчий розвиток і тривалу фізичну працездатність молоді.

Наступним суб'єктивним фактором, що негативно впливає на розвиток фізкультури і спорту у нашому суспільстві, є відсутність серйозної мотивації занять фізичним вихованням і спортом. Згідно з нашими досвідними даними, переважна більшість студентів ігнорує оздоровчий мотив занять фізкультурою і спортом, не усвідомлює їх валеологічну спрямованість.

На нашу думку, цей факт об'єктивно зумовлений ставленням суспільства до проблеми розвитку фізичної культури і спорту, відсутністю в державі дійової пропаганди здорового способу життя та розуміння об'єктивної ролі в даному процесі занять з фізичного виховання та спорту.

Багато дисциплін, що вивчаються студентами у ВНЗ, не входять до їх актуальних, базових потреб, тоді як фізичне виховання і спорт, що сприяють реалізації природної людської потреби в русі й активності, об'єктивно є актуальними потребами будь-якої особистості не залежно від професії. Проблема полягає лише в тому, що не кожен усвідомлює цю потребу як актуальну чи потенційну, принаймні в студентському віці. Однак, за знаменитим французьким лікарем 18 століття С.А. Тіссо: "фізичні вправи за своєю дією можуть замінити будь-які ліки, але всі ліки світу не можуть замінити дії фізичних вправ". Отже, фізичне тренування є не єдиною, але найбільш сильною можливістю використовувати рухову активність в оздоровчих цілях. Встановлено, що зниження рухової активності негативно впливає на нервову, серцево-судинну систему, органи дихання, травну систему [7].

Зауважимо, що спортивні здібності, які формуються на основі відповідних задатків, є в значній мірі спадковими, хоча і цей факт не виключає можливості впливу середовища на індивідуальний розвиток. Згідно Л.П.Сергієнку, до факторів, що впливають на індивідуальну змінюваність рухових та інших фізичних здібностей, а також на фізичну працездатність людини, відносяться харчування, екологічні фактори, соціально-економічні умови, інфекційні захворювання [5].

Наступною суспільною проблемою, яка впливає на мотивацію занять спортом, є вплив ринкових відносин, що активно формуються у нашому суспільстві, але які, на жаль, є ще далекі від досконалих форм. У фаховій літературі, зокрема, виділяють негативні наслідки ринкових відносин для розвитку фізичної культури і спорту, які пов'язані з виключенням даної сфери з життєдіяльності людини:

- зниження інтересу до занять фізичними вправами, особливо в традиційних формах, що мало враховують потреби, мотиви та ціннісні орієнтації самого студента у зміні власної фізичної природи;
- недостатня готовність людини перейти до організації самодіяльних форм занять фізичною діяльністю, активно та цілеспрямовано вирішувати завдання культурного перетворення власної фізичної природи, зміцнення свого здоров'я і підвищення творчого довголіття;
- невідповідність рівня компетенції викладача фізичної культури сучасним вимогам, яка виявляється в їхній недостатній професійній готовності оволодіти новим змістом і формами занять фізичними вправами, новими сучасними технологіями, методами і формами їх організації;
- запускання і руйнування спортивних майданчиків і стадіонів унаслідок функціональної неповноти їх персоналу організувати та культивувати нетрадиційні види фізичної діяльності, впроваджувати в життя людей нові форми фізкультурно-спортивних заходів, що одержують останнім часом все поширення у світовій спільноті [4].

Отже, зникає необхідність для людини володіти певною абсолютною (об'єктивною) цінністю, наприклад, бути спеціалістом у певній професії (наприклад, викладача фізичної культури і спорту) з адекватним набором знань, умінь і навичок, професійного досвіду і майстерності. Реальна цінність людини, почуття ідентичності, індивідуальність і своєрідна неповторність підміняється ринковою цінністю, що визначається не внутрішньою суттю людини чи її особистими якостями, а тим, "як вона вміє себе продати за допомогою зовнішності, привабливості, енергійності, впевненості в собі, вмінню спілкуватися, відповідності до типу, який має попит на людському ринку особистості, при цьому успіх залежить від вмінь продати свою особистість, перетворити себе на товар, який користується попитом. Для цього вивчаються моделі людей, котрі досягають успіху, який стає найвищою цінністю в житті і життєдіяльності. Так відбувається страшний процес деморалізації талановитих людей..." [2].

За таких умов цілком зрозуміле небажання викладача фізичної культури вдосконалювати свою спортивну майстерність, з одного боку, і з іншого, прикладати відповідні зусилля для навчання своїх студентів. Цьому сприяє й недостатня оцінка суспільством викладацької праці, що знижує її обмінну цінність настільки, що позбавляє викладача фізичного виховання і спорту подекуди й бажання працювати в обраній галузі і штовхає на пошуки більш оплачуваного місця роботи.

Висновки. Процес гуманізації освіти ставить перед освітньою системою країни важливі проблеми і завдання, реалізація яких не лише сприятиме вдосконаленню засобів, методів і форм навчального процесу, впровадження інноваційних технологій, але й в результаті входження України до європейського освітнього простору, гуманізації соціальних стосунків. І в цьому процесі особлива роль належить фізичній культурі і спорту, що історично були носіями гуманізму і миру. Тому

вирішення проблем фізичної культури і спорту, що нагромадилися в нашій країні, є запорукою зростання мотивації молоді до занять фізичним вихованням і спортом, розуміння їх базового значення у забезпеченні гідного життя людини та її творчого довголіття.

У результаті проведених досліджень нами виявлено, що цілеспрямоване формування гуманістичної системи спілкування між викладачами та студентами сприяє перетворенню кожної людини у вільну, самостійно мислячу особистість, здатну поважати себе й інших.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булич Э.Г. Здоровье человека: биологическая основа жизнедеятельности и двигательная активность в её стимуляции / Э.Г. Булич, И.В. Муравьев. – К.: Олимпийская литература, 2003. – 424 с.
2. Дмитренко А.К. Основи гуманістичної психології: Навчально-методичний посібник / А.К. Дмитренко, Г.В.Чуйко. – Чернівці: Прут, 2002. – 268 с.
3. Левченко Т.І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах / Т.І. Левченко. – Вінниця: Нова Книга, 2002. – 512 с.
4. Путров С.Ю. Проблема фізичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів у теорії і практиці / С.Ю.Путров // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб.наук. праць / Редкол.: Т.І. Сущенко та ін. – Київ-Запоріжжя. – 2004. – Вип.30. – С. 349 – 357.
5. Сергиенко Л.П. Основы спортивной генетики / Л.П.Сергиенко. – К: Вища школа, 2004. – 631 с.
6. Теория и методика физического воспитания / Под ред. Т.Ю. Круцевич. – К.: Олимпийская литература, 2003. – Т.2. Методика физического воспитания различных групп населения. – 390 с.
7. Физическая культура и здоровье: учебник / Под ред. В.В. Пономарёвой. – М.: ГОУВУНМЦ, 2001. – 352 с.

Подано до редакції 28.01.11
